Derzizâde Ulvî Divânı'nda Felek Kavramı*

Dr. Vildan Özmen

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0831-8609>

Merkez Bankası Derince Anadolu Lisesi / MEB, Kocaeli- TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 27.03.2020

Kabul: 20.05.2020

On-line Yayın: 25.06.2020

Anahtar Kelimeler

Divan Şiiri

Klasik Türk Şiiri

Felek

Derzizâde Ulvî

16. Yüzyıl

* Bu makale, "Derzizâde Ulvî Dîvânı'nın Tahlihi" (Sakarya Üniversitesi, 2017) başlıklı doktora tezinden faydalanılarak üretilmiştir. Beyit örnekleri verilirken İsmail Çetin'in "Derzî-zâde Ulvî -Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Divanının Tenkidli Metni" adlı çalışması ile Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi 150 numarada kayıtlı Halet Efendi-Ek (H) nüshası referans olarak belirtilmiştir.

Araştırma Makalesi

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.42667>**Öz**

Klasik Türk şiirinde kozmik âlem ve ona bağlı unsurlar, genellikle sevgili ve âşık ile ilgili hususlarda ele alınmıştır. Bu unsurlardan biri olan felek, klasik Türk şiirinde bahsi sıkça geçen ve çok geniş anlam ihtiva eden bir kavramdır. Gökyüzü anlamındaki bu sözcük; rengi, parlaklığı, şekli, hareketi, yüksekliği gibi yönleriyle çeşitli benzetmelerle konu edilmiştir. Divan şairlerince kimi zaman talih, baht, dünya, kader ve benzeri anlamları içerecek şekilde kullanılmış; insan talihine etkisi inanişinden dolayı şikayet sebebi olmuştur.

Bu çalışmada XVI. yüzyıl divan şairlerinden Derzizâde Ulvî'nin Divân'ı felek unsuru bakımından incelenmiştir. Tarama yöntemi kullanılan beyitlerde taramaya "felek" kelimesi ile birlikte "çarh, sipihr, gerdûn, âsuman, semâ, arş, eflâk" kelimeleri de dahil edilmiştir. Taranan beyitlerden konuyu iyi ifade edebilecek örnekler seçilmiş, felek mefhumunun hangi hususlarla ve tasavvurlarla kullanıldığı ortaya konulmuştur. Felek kavramı; beyitlerde kubbe, çatı, şişe, dam, ayna, top, cellat, gemi, çadır, sofra, taht, kale, cevşen, kalkan, saray, kese, güvercin, at, fil, tavus, ihtiyar bir kadın, kör, taç, kalkan gibi çeşitli tasavvurlarla ilişkilendirilmiştir. İlk bölümde Ulvî'nin hayatı hakkında bilgi verilmiş; ardından felek kavramının hangi teşbih, istiare ve mecazlarla ele alındığı çeşitli başlıklar altında değerlendirilmiştir. Çalışmanın amacı, hem şairin bakış açısı ve hayal dünyası hakkında bilgi edinmek hem de divan şiirinde felek kavramının nasıl kavrandığı hakkında bir fikir vermektir.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Özmen, V. (2020). Derzizâde Ulvî Divânı'nda Felek Kavramı. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, Number: 80, Summer, p. 231-243.

The Fate Notion on Derzizâde Ulvî's Divân

Dr. Vildan Özmen

Central Bank Derince Anatolian High School, Kocaeli – TURKEY

Article History

Submitted: 27.03.2020

Accepted: 20.05.2020

Published Online: 25.06.2020

Key Words

Divan Poetry

Classical Turkish Poetry

Fate

Derzizâde Ulvî

16th Century

Research Article

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.42667>

Abstract

At classical Turkish poem cosmic universe and relevant factors, were taken in hand generally beloved and love based cases. Fate which is one of these factors, is mentioned frequently at classical Turkish poem and is a notion involving broad meaning. This word in the meaning of skype was entreated with its aspects of colour, brightness, shape, movement, heightness and various similarities. Sometimes destiny, fortune, luck, World were used consisting similar meanings by divan poets; human became complain reason because of the believe of being effect to his destiny.

In this study the notion fate: couplets had been correlated with various plans like “dome, roof, bottle, housetop, mirror, ball, headsman, vessel, tent, dining table, throne, castle, cevşen, shield, palace, pouch, pigeon, horse, elephant, peacock, and old woman, crown.” In the first episode an information had been given about Ulvî's life: subsequently the Notion of fate with which similitude, figure of speech and metaphor had been handled was evaluated under various titles. The target of this study is having information both point of view of the poet and dream world and also giving an idea about how the Notion of fate was comprehended in divan poem.

1. GİRİŞ

Divanlara bakıldığında hemen her şairin benzer konuları ele alıp işlediği görülür. Bu konular arasında kozmik âlem, şairlerin ilgisini çeken ve sıkça değinilen hususlardan biridir. Gökyüzü, yıldızlar, gezegenler, burçlar; kozmik âleme ait unsurlar olarak çeşitli yönlerden şiirlerde konu edilmiştir. Bu unsurlar arasında en fazla bahsi geçen kavram, felek olmuştur.

Gök, gökkubbe ve gökyüzünü ifade eden felek kelimesi divan şiirinde aynı zamanda çarh, âsuman, sipihr, gerdûn, feza ve sema kelimelerini de karşılar. Özellikle çarh kelimesiyle eş anlamlı olup çarh gibi geniş ve mecazi olarak dehr, dünya, devrân, âlem, talih, baht, kader anlamlarını içine alır. Genellikle tevriyeli bir şekilde kullanılır. (Kurnaz, 1995:306). Ayrıca “a'lâ, âlem-i bâlâ, âliyyat, atlas, bâlâ, bî-sûtûn, devr, devrân, eyvan, feridûn, feza, gerdiş, günbed, halâ, hava, kaza, kevn, lâ-mekân, tâk, rüzgâr, yukaru, zaman, zamâne” kelimeleri de beyitlerde gökyüzü manâsında kullanılmıştır (Deniz, 1992:14).

Rengi, parlaklığı, yüksekliği, şekli gibi yönleriyle çeşitli mazmun ve benzetmelere konu olan felek; Batlamyus’tan gelen eski astronomi anlayışına göre dünyayı çevreleyen iç içe dokuz kubbeden oluşur. Bunun yanı sıra yedi kat olarak tasavvur edilir. Genellikle *eflâk* ve *felekler* şeklinde çoğul haliyle kullanılır. Kat kat oluşu dolayısıyla “nüh felek, nüh kıbâb (kubbe), nüh künbed, nüh kubbe-i uzmâ, nüh peymâne, nüh mînâ, dokuz çarhî kalkan, eflâkin dokuz meydanı, heft eflâk, yedi çarh-ı mutabbak, yedi başlı ejder, yedi gerdûn, yedi çînî çanak, arûs-ı heft felek” gibi sözlerle ifade edilir (Kurnaz, 1995: 12/306).

Tasavvufa göre ise felekler, Allah’ın yaratıcı tecellisi olan akl-ı kül ve nefis-i küllün birleşmesinden meydana gelmiştir. Akl-ı külden yaratılan arş, yahut hükemanın tabirince felek-i atlasın akıl ve nefsinden sekizinci felek (kürsî), sekizinci feleğin akıl ve nefsinden ise diğer feleklerle sema-yı dünya, anasır-ı erbaa, canlı ve cansız varlıklar yaratılmıştır (Kurnaz, 1995: 12/306).

Klasik Türk şiirinin estetik açıdan üst seviyeye ulaştığı bir dönem olan XVI. yüzyıl; pek çok büyük şairin yetiştiği bir çağdır. Bu çağın önemli isimlerinden biri de Derzizâde Ulvî’dir. Ulvî, hemen her divan şairi gibi klasik Türk şiirinin zengin kaynak, muhteva ve malzemelerinden faydalanmıştır. Çalışmamızda üzerinde durduğumuz felek kavramı da şairin şiirlerinde çeşitli yönleriyle ele aldığı kozmik unsurların başında gelir.

XVI. yüzyıl divan şiiri temsilcilerinden Ulvî, asıl adı Mehmed olup *Derzizâde* namıyla anılır. Doğum tarihi hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlanmayan şair, İstanbulludur. Âşık Çelebi; kardeşi Mustafa’nın, *Re’yi* mahlaslı şiirler yazan bir şair olduğunu belirtir. İki kardeşin zamanının tanınmış güzellerinden sayıldıklarını ve ilim sahibi olduklarını ifade eder (Kılıç, 2010: 2/1105).

Kınalızâde Hasan Çelebi; Ulvî’nin şairliğinin yanında tarîk-i ilme sülûk ettiğini ve Muallimzâde’nin Manisa müftüsü olduğu sıralarda ona danışmend olduğunu belirtir. Ulvî, Celal Çelebi vasıtasıyla Manisa’da Şehzade II. Selim’e intisap eder ve Turak Çelebi’nin himayesine girer. Altı akçe ulûfeyle sarayda bölük sipahilerinden olur. Turak Çelebi’nin Kanunî’nin fermanı ile idam edilmesinden etkilenerek söylediği bir matla halk içinde dilden dile dolaşır (Kutluk, 1981: 649). Kanunî’ye rahatsızlık vererek Ulvî’nin hapsine ve katline ferman çıkmasına neden olan matla şöyledir:

Dil harâba varıyor sîneye cânân gelsün

Şehri hâlî komasun tahta Selîm Hân gelsün (H 178^b, G. 455/1)

Uzun bir süre ortadan kaybolan Ulvî, kendisinden iltifatını esirgemeyen II. Selim’in Kanunî’nin ölümüyle tahta çıkması üzerine İstanbul’a dönerek Hubbî Mollası Mehmed Vusûlî Efendi’ye mülazım ve müderris olur. Bazı ümera ve vüzeranın himayesiyle çeşitli rütbelere alır. Müderris olduktan sonra işreti bırakmayan Ulvî’nin talihi II. Selim’in ölümünden sonra büsbütün döner. 1579’daki büyük yangında evinin yanması onu daha da sıkıntıya düşürür. Sıhhati bozulur, ekâbir meclislerine de giremez olur (İpekten, 1996: 122). Gelibolulu Ali, şaraba düşkünlüğü dolayısıyla Ulvî’nin sabah akşam

meyhaneden çıkmaz olduğunu; ayyaşlara karıştığını belirtir (İsen, 1994: 318). Meyhane köşelerinde öldüğü belirtilen Ulvî, Galata Mezarlığı Kanlı Kozlar mevkiinde defnedilmiştir. Vefatı, kaynaklarda 993/1585 olarak geçer (M. Tahir Efendi, 1972: 2/23). Yenipazarlı Vâlî, vefatı için 993 tarihini düşmüştür (Tuman, 2001: 2/699):

İçüp Ulvî bekâ câmunı geçdi bezm-i mihnetden

XVI. yüzyıl gibi edebiyatın olgunluğa eriştiği, birçok büyük şairin yetiştiği bir çağda yaşamış olan Ulvî; devrinin dikkate değer şairlerindendir. Şehzade II. Selim Manisa valisi iken Manisa'da onun maiyetinde bulunmuş ve burada edebiyata önem veren, sanatkârları koruyan bir kısım şahsiyetin himayesini kazanmıştır. Özellikle II. Selim'in yakın adamlarından Turak Çelebi'nin Ulvî'nin hayatında önemli etkisi olmuştur. Ancak hem onun katli hem de II. Selim'in ani vefatı Ulvî'nin zorluklar yaşamasına ve ömrünün son günlerini meyhane köşelerinde geçirmesine yol açmıştır.

Birçok mecmuada şiirlerine tesadüf edilen¹ Ulvî'nin Divan'ı bulunmaktadır. Kınalızâde Hasan Çelebi; Ulvî'nin meyhaneden çıkmaması, şaraba düşkünlüğü dolayısıyla divanını tertip etmeye vakit bulamadığını belirtir (Kutluk, 1981: 650). Çeşitli yerlerde birçok nüshası bulunan Divan'ın en kapsamlısı Süleymaniye Kütüphanesindedir.

Bu çalışmada XVI. yüzyıl divan şairi Derzizâde Ulvî'nin Divan'ında geçen felek unsurunun özellikleri verilmiş, beyitlerde hangi teşbih, istiare ve mecazlarla ele alındığı hususu değerlendirilmiştir. Böylelikle hem felek unsurunun Ulvî'nin hayal dünyasına nasıl ve ne şekilde yansıdığı incelenmiş hem de klasik Türk şiirindeki ortak veya farklı kullanımları açısından araştırmacılara bir fikir olacağı düşünülmüştür.

2. YÖNTEM

Bu çalışmada felek ile ilgili elde edilen veriler nitel araştırma modeline dayalı olarak tarama yöntemi ile tespit edilmiştir.

3. FELEK

3.1. Felek ile İlgili Hususlar

3.1.1. Felek-Yükseklik

Felek; yüksek ve yüce oluşu ile genellikle övülen kimse hakkındaki ifadelerde ele alınır. Özellikle kasidelerde memduh için “felek-mertebe” (K.10/15; K.20/18), “felek-rif’at (K.17/4), “felek-rütbet” gibi terkipler kullanılır. Hükümdarın mertebesinin felek yüksekliğinde olduğunu belirten şair, onun karşısında kendisinin kul derecesinde olduğunu ifade eder:

Kul oldum ol felek-rütbet melek-haslet şehenşâha

Eger kimdür dir isen ol sa’âdet tahtının hânı (H 30^a, K. 7/15)

Feleğin geniş, sonsuz, yüce ve yüksek oluşuna işaret eden “çarh-ı berîn” (G.222/5), “çarh-ı muallâ” gibi terkipler kullanılır. Âhının şiddetini ifade etmek isteyen şair, feleğin yükseklik özelliğine vurgu yapar. Âşığın âhı, büyüklüğü dolayısıyla feleklere ulaşır ve orayı doldurur:

Âhum gibi kûyunda yirüm çarh-ı mu’allâ

Yaşum gibi hâk-i gamı itdi vatan a’dâ (H 91^a, G. 5/1)

Felek; ay, güneş ve yıldızların dolaştıkları bir mekân olması yönüyle benzetme içinde konu edilir (K.20/30). Şair; felekte gündüz güneşin, gece de ayın ortaya çıktığını ve dolaştığını ifade eder:

Bir güneş yüzlü hilâl-ebri için çarha girüp

¹ bk. TARLAN, Ali Nihad (1948), *Şiir Mecmualarında XVI ve XVII. Asır Dîvan Şiiri: Ulvî-Me’âlî-Nihânî-Feyzî-Kâtibî*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Tolanurlar mihr ile meh âsumânı subh u şâm (H 165^a, G. 397/3)

Batlamyus'a dayanan dokuz kat felek görüşüne göre ay ve güneş dahil yedi seyyâre ve bunların oluşturdukları dokuz kat felekler, merkezde bulunan dünyanın etrafında dönmektedir (Şentürk, 1994:136). Şair, yedi beyitten oluşan gazelini yedi gezegenin bulunduğu felek olarak tasavvur eder:

Yidi beyt ile senün bu gazelün ey Ulvî

Saldı şöhet feleğe seb'a-ı seyyâre gibi (H 222^b, G. 660/7)

3.1.2. Felek- İnanışlar

Eskilere göre felek; iç içe girmiş dokuz çadır veya kâse gibi tasavvur edilmekteydi. Kur'an kaynaklı bilgilere dayanılarak yedi kat olduğuna inanılan felek, klasik edebiyatta daha çok filozofların görüşlerine dayanan dokuz kat inancı ile rağbet görmüştür (Şentürk, 1994: 135-136). Divan'da dokuz kubbeli ve yedi katlı oluşuna "nüh felek, nüh kıbâb, tokuz kat felek, yedi kat çarh, heft-âsumân" terkipleri ile işaret edilir. Bir beyitte *dokuz kat felek, yedi kat yer* tabiri ile birlikte zikredilir:

Şehâ bir cür'a olmaz meclisünde câm-ı lutfundan

İderse nüh felekle yidi kat yiri makarr deryâ (H 42^a, K. 15/37)

3.1.3. Felek-Yuvarlaklık

Felekler; eski astronomi âlimlerine göre yuvarlaktır, tabakalar halinde küre şeklinde yaratılmıştır ve dönmektedir (Erzurumlu İbrahim Hakkı, I/96). Divan'da zikredilen "*günbed-i devvâr, târem-i devvâr, ser-gerdân, gerdûn-ı gerdân, atlas-ı gerdûn, gerdûn-ı bî-karâr, devr-i dâim, çarh-ı bî-sebât, çarh urmak*" şeklindeki ifadelerle feleğin yuvarlaklığına ve dönmesine işaret edilir.

Felek; yuvarlaklığı ve dönme özelliğiyle çark ile ilişkilendirilir. Gece vakti felekteki hilâlin görüntüsü ile kılıcın çarka tutulması arasında ilgi kurulur. *Çarh veya çark; yakın zaman öncesine kadar İstanbul sokaklarında seyyar bileyici ustalarının sırtlarında gezdirdikleri, pedala bağlı bir kayışla döndürülen bir çeşit bileyi çarkıdır* (Şentürk, 2009: 460). Beyitte "çarha tutmak" ifadesiyle kastedilen, kılıcın çarka sürülerek bileylenmesidir. Tekerlek şeklindeki çark; felek gibi durmadan dönmektedir. Feleğin durmadan dönmesine "günbed-i devvâr" terkipleriyle işaret edilir. Ayrıca "çarh" kelimesi aynı zamanda felek anlamında tevriyeli olarak kullanılır:

Çarha tutmuş tığını gördüm o yâr-ı ser-terâş

Mâh-ı nevre sandum urur günbed-i devvâr çarh (H 106^b, G. 76/4)

Feleklerin dönüşü hızlı ve süratlidir (G.211/7). Bir beyitte geçen "devr-i daim" ifadesiyle feleğin dönüşü kastedilir. Şair, ömrünün hızla geçtiğini feleğin sürekli dönme özelliğiyle ilişkilendirerek anlatır:

Devr-i dâ'im gibi gelmiş tutalum kim sana çarh

Ömrünün sâ'ati olmakda değil mi güzerân (H 51^b, K. 22/10)

Bir başka beyitte ise şair, feleklerin hükümdarın saltanatı ve devleti için döndüğünü belirtir:

Senündür saltanat rif'at senündür ma'delet nusret

Felek sâ'î melek dâ'î sa'âdet yâr u Hak yâver (H 32^b, K. 8/24)

3.1.4. Felek-İnsan

Feleklerin batıdan doğuya doğru bir dönüşleri daha vardır. Bu devredişleri ile beraber Atlas'ın da zorlaması ile istikametlerinin dışında dönerler (Pala, 1995:182). Bu durum, felekten şikâyeti meydana getirmiştir. Şair, kendisi için feleğin aksine döndüğünü belirtir (K.17/42). Aksi yönde dönen feleğin sözünde durmadığını, bozulduğunu ifade eder. Beyitte "devr" kelimesiyle feleğin yuvarlaklığı kastedilir:

Devr itdi felek aksine devrânı bozıldı

Çarh-ı kühenün ahd ile peymânı bozıldı (H 59^b, Msm. 2/3)

Beyitlerde daha çok olumsuz yönleriyle konu edilen felekle aslında kastedilen "kader"dir. Şaire

göre felek; kincidir (K.15/20), zalimdir; âşığa eziyet edip her zaman felâket vermiştir (G.147/5), onu gurbete atmıştır (G.114/2), boyunu eğmiştir (G.40/4). “Sifle-perver” olarak nitelendirilen felek, âşığın ayak altına alıp çiğnemiştir:

Sifle-perver feleğün şimdi benem pâ-mâli

Gerçi Ulvîlik ile nâmum olupdur meşhûr (H 44^b, K. 17/35)

Şair, feleğin oluşturduğu girdaba düştüğünü ve sonunda bu girdapta boğulacağını belirtir. Beyitte zikredilen “girdâb”, “döne döne” ve “çarh” ifadeleriyle feleğin yuvarlak ve tekrar tekrar dönen yapısı hatırlatılır:

Saldı girdâba beni çarh-ı sitem-kâr felek

Korkarın döne döne gark ola mülk-i dil ü cân (H 57^b, K. 27/18)

Feleğe güven olmadığını belirten şair; feleğin insanlarla oyun oynayarak onları ağlattığını (Msm.2/4), onun gülmesine asla inanmamak gerektiğini (Msm.19/3) belirtir. Felek her ne kadar yuvarlak bir şekle sahip olsa da dünya ehli, feleği düz sanarak ona aldanır:

Aldanur handesine âkıbetin fikr itmez

Ehl-i dünyâ feleğün hâlini hem-vâr sanur (H 118^b, G.135/3)

3.1.5. Felek- Hz. Muhammed

Klasik edebiyatta tasavvufun önemli bir yeri olması dolayısıyla birçok dinî unsur beyitlerde sıkça kullanılmıştır. Bazı peygamber isimleri de çeşitli vesilelerle zikredilmiştir. Bu peygamberler arasında isim ve sıfatlarıyla en fazla geçen Hz. Muhammed’dir (Deniz, 1992: 20-21).

Bir beyitte Hz. Muhammed’in mertebesi, arşın tepesi ile eş olarak ifade edilir. “Küngüre” kelimesi, felek kubbesinin en yüksek tepesini işaret eder:

Ey mertebesi küngüre-i arş ile hem-ser

Ey şems-i ruhi şemse-i eyvân-ı risâlet (H 26^a, K. 4/2)

3.1.6. Felek- Hz. İsa

Beyitlerde felekle ilgili olarak Hz. İsa’nın göğe yükseltilerek dördüncü felekte kalması inarışına değinilmiştir (G.283/4). Dördüncü felekte bulunan Mesihâ’dan söz edildiği vakit güneş, ışıyla âlemi baştan başa diriltir. Hz. İsa’nın ölülere diriltmesi gibi güneşin de âlemi canlandırdığı ifade edilir:

Çarh-ı çârümde Mesihâdan dem urur var ise

Pertevinden âlemi ihyâ ider yek-ser güneş (H 55^b, K. 26/10)

3.2. Felek Üzerine Teşbih, İstiare ve Mecazlar

3.2.1. Felek-Kubbe/Günbed/Tâk

Felek, yuvarlak şekli ve dönmesi yönüyle bir kubbeye benzer. Bir beyitte “günbed-i devvâr” terkihiyle feleğin durmadan dönmesine işaret edilir (G.76/4). Gece yıldızların çevirdiği felek, ışıklar yanan bir kubbe olarak tasavvur edilir. Eskiden bazı yapılarda kubbelere aydınlık ve süs vermek amacıyla yıldız şeklinde süslemeler yapılmasından yola çıkılarak yıldızlarla aydınlanan felek için kubbe benzetmesi yapılır:

Yıldızlar ile kubbe-i eflâkı zeyn idüp

Âhum şerânı yakdı gice âsumânı hep (H 96^a, G. 41/3)

Anadolu’daki eski Türk hamamlarında tonoz ve kubbelerde yer alan münferit ışık gözlerinde genellikle dörtgen, daire, altıgen, yıldız gibi muhtelif şekillerin kullanıldığı görülür. (Önge, 1978: 12/131). Feleğin hamam kubbesi olarak tasavvur edildiği bir beyitte yıldız ve ay; şekil ve aydınlatma bakımından bu kubbenin cam ve işlemeleri olarak ifade edilir. Yıldızlar, hamam kubbesini aydınlatan camlı ışık gözlerine; hilâl ise bu kubbenin üzerindeki işlemelere teşbih edilir:

Felek bir kubbe-i hammâm oldu

Meh-i nev tîg encüm cân oldu (H 240^a, M. 11/162)

Aynı zamanda kemer anlamı da bulunan *tâk*, feleğin yüksekliğine işaret etmek için konu edilir.

Bazı beyitlerde cambazların yükseklerle ip atarak yürümesi hususuyla birlikte ele alınır. *Evliya Çelebi, cânbâzların her birinin ipten merdiven ile göğe kement atıp çıkarak melekler ve Hz. İsa ile konuşmaya yakın olduğunu belirtir.*³ Cambazın yükseğe kurulan ip üzerinde gidip gelmesi, Samanyolu'nun feleğin kubbesine yayılmasını hatırlatır:

Görinen tâk-ı felekde sanma ey meh kehkeşân
Kurdı anda câ-be-câ cân-bâz-ı âhum rîsmân (H 190^a, G. 511/1)

Feleğin, yeryüzünü saran bir kubbeye teşbih edildiği bazı beyitlerde ise âşığın âhının yüksekliğine işaret edilir (G.78/2). Âşığın âhi, felek kubbesine kadar erişecek yükseklikte ifade edilir. Beyitte feleğin “tâk-ı zeberced” olarak tasvir edilmesi, hem kubbemsi şeklini hem de rengini kastetmek içindir. Ayrıca âşık için zikredilen ve “talihsiz” anlamı bulunan “felek-zede” ifadesi ile sevgilinin eşiğinin yüceliğine işaret edilir:

Virdüm kapunda başumı olup felek-zede
Nâlem yiridür irse bu tâk-ı zebercede (H 199^a, G. 554/1)

3.2.2. Felek- Habâb

Şarap kabarcığı, renk ve şekil bakımından feleğin kubbesini andırır (G.287/3). Felek; kubbesinin kavisli ve dokuz katlı olduğu inanışı dolayısıyla “nüh kıbâb” olarak zikredilir. Şair, şarap üzerindeki kabarcıkları şekil bakımından dokuz katlı feleğe benzetir:

Sînemde hürmeti şol denlûdür mey-i nâbun
Ki her bir habâb görünür bu nüh kıbâb gibi (H 223^b, G. 665/4)

3.2.3. Felek- Bâm/Sakf/Küngüre

Gökyüzünün yüksekliği “sakf, bâm, küngüre” kelimeleriyle de işaret edilir. Şair, devrin şâhının sarayını, feleğin çatısını yere sunacak gösterişte olarak tasavvur eder. Zeminle birlikte zıtlık içinde ele alınan gökyüzü, sarayın övgüsünde karşılaştırma unsuru olarak kullanılır:

Husûsâ şâh-ı devrânun sarâyı
Zemîne arz ider sakf-ı semâyı (H 235^b, M. 9/20)

3.2.4. Felek-Tâc

Beyitlerde zikredilen “tâc” kelimesi, yüksek makamı temsil eder. Sevgilinin eşiğinin başında bir toza dönüşen âşığın, sonunda feleklerin başına taç olacağı ifade edilir (G.50/5). Hz. Muhammed’le ilgili bir beyitte ise toprak, onun ayağının tozunu öperek feleklerin tepesine taç olur. Felekler; sıradanlık bildiren toprak ve tozun karşısında yücelik anlamı kastedilerek kullanılır. Hz. Muhammed’in ayağının tozuna bulanan toprağın, mertebe olarak yüce bir makama eriştiği belirtilir:

Ayağı tozını bûs eylese hâk
Olur ol demde tâc-ı fark-ı eflâk (H 1^b, M. 3/12)

3.2.5. Felek-Eyvân/Kasr

Felek; yüksekliği, kat kat ve kubbeler halinde oluşu dolayısıyla kasra teşbih edilir. Yıldız-meşale ilgisi kurulan beyitte gece meşalelerle aydınlanan büyük bir kasır benzetmesi yapılır (G.350/5). Mumlar, kandiller yanan kasırlara işaret edilen beyitte felek; genişliği ve ay, güneş, yıldız gibi unsurların yeri olması ile konu edilir:

Şem’alar yakup ararsun mihr-i âlem-tâbı meh
Yiridür kasr-ı felekde olsa her kevkeb çerâğ (H 139^b, G. 275/2)

Felek-kasır ilgisi, yükseklik dışında övüleni yüceltmek amacıyla da yapılır. Şair, övülenin altı kısımdan oluşan kasrı ile dokuz kat ve altı köşeden oluşan felek arasında ilgi kurar:

Bünyâd olalı şeş cihet üzre bu nüh eflâk
Yapılmadı kasrun gibi bir kasr-ı müseddes (H 53^b, K. 24/15)

3.2.6. Felek-Şişe

Şişe; gökyüzü kubbesinin şeffaf ve billûr rengini belirtmek için felek için benzetme yapılır. Saydamlık yönüyle şişeye teşbih edilen felek, âşığın âhı ile konu edilir. Âşığın âhı, felek şişesini kırarak güçte olarak tasavvur edilir. Beyitte ok talimi sırasında şişelerin hedef yapılması hususuna işaret edilir:

Hasret-i ebrûn idelden kadd-i Ulvîyi kemân
Şişe-i eflâk olupdur tîr-i âhumla şikest (H 101^b, G. 53/6)

3.2.7. Felek-Kal'a

Felek; iç içe, katlı ve sağlam oluşuyla kaleye teşbih edilir. Yedi kat gökyüzü, âşığın âh topuyla yıkmak istediği bir kaleye benzetilir (G.499/3). Seher vakti güneşin ışıklarının felekte görünmesi, kale üzerine bayrak dikilmesi olarak tasavvur edilir (Msm.8/1). Gece vakti ise felekte ayın, yıldızlarla görünmesi; kaleyi kuşatmak için hücum eden askerler olarak düşünülür:

Meger ol şeb kamer hayl-ı nücûm ile hücûm itmiş
İhâta kılmağ için kal'a-i gerdûn-ı gerdânı (H 30^a, K. 7/3)

3.2.8. Felek-Çadır (Har-gâh, Çetr)

Felek-çadır ilgisi hem şekil ve yükseklik hem de katmanlar halinde olması itibariyle iç içe geçmiş yedi çadırdan oluştuğu inancı ile kurulur. Genellikle sultanların konaklamaları için kurulan büyük çadır anlamındaki hargâh, felek için benzetme yapılır. Kendisini gam ülkesinin sultanı olarak ifade eden şair, feleği de oturduğu heybetli bir çadır olarak tasavvur eder:

Şeh-i diyâr-ı gamum mûy-ı ser otaga bana
Bisâtum oldı zemîn ü sipihr har-gâhum (H 164^a, G. 346/2)

Feleğin gece vakti görüntüsü için nakışlı çadır benzetmesi yapılan bir beyitte “münakkaş hargâh” ifadesi kullanılır (Msm.4/5). *Zernişân; demirden ve çelikten imal edilmiş her çeşit eşya üzerine maddenin zeminde açılmış kanal ve noktalara altın çakarak tezyinat yapma, süsleme işine verilen addır* (Kuşoğlu, 2006: 255). Şair; yıldızların ışıklandığı feleği, üzerinde altın işlemleri bulunan bir çadır olarak düşünür. Beyitte altın işlemleri bulunan bir çadıra gönderme yapan şair; felekteki yıldızları, çadırın altın motifleri olarak hayal eder:

Nüh felek encüm ile şu'lelenüp
Üstine çetr-i zer-nişân olsun (H172^a, G. 423/5)

3.2.9. Felek-Taht

Felek için taht benzetmesi yapılması âşığın şâha, güneşin de tâca benzetilmesi dolayısıyladır. Felek, yüksekte oluşuyla şâhın oturduğu bir taht olarak düşünülür:

Şeh-i aşkam sipihr ü âfitâbı taht u tâc itmem
Bir abdâlüm ki ölsem dehre arz-ı ihtiyâc itmem (H 163^b, G.387/1)

3.2.10. Felek-Pergâr

Felek-pergel ilişkisi, daireler çizerek dönme hususu dolayısıyla kurulur. Feleğin daireler şeklinde dönmesi, bir ayağı sabit olarak çevresinde daireler çizen pergel ile ilişkilendirilir. Gönül; pergelin başlangıç noktası olarak düşünüldüğünde felek de etrafında dönen pergeldir. Beyitte felekle kastedilen; kader, talihtir. Gönülüne seslenen şair, talihinin iyi gitmesi için feleğin çizdiği yoldan ayrılmasını gerektiğini düşünür. “Üstüne dönmek” ifadesi ile aynı zamanda feleğin aksi yönde dönmemesine işaret edilir:

Nokta gibi dâirenden çıkma ey dil sen sen ol
Üstüne dönsün dir isen nitekim pergâr çarh (H 106^b, G. 76/3)

3.2.11. Felek-Çarhî Kalkân

Felek, yuvarlak şekli dolayısıyla, savaşçıların kullandığı “çarhî siper” adlı bir tür yuvarlak kalkana benzetilir:

Birbirine katdı cünd-i Zengi şeş-per-i kahrûn

Değildür keh-keşân çâk oldı mâhun çarh kalkânı (H 31^b, K. 7/44)

3.2.12. Felek-Cevşen

Kat kat olarak düşünölen felek, cevşen olarak tasavvur edilir. Şair, hükümdarın savaşlarında feleğin onu cevşen gibi koruyup yardım edeceğini belirtir (K.8/37).

Başka bir beyitte ok gibi bazı nesnelere karşı dayanıklı olma özelliği dolayısıyla felek için zırh benzetmesi yapılır. Aşışın âh okları o kadar kuvvetlidir ki dokuz kattan oluşın felek zırhı bile bu güce karşı koyamaz; paramparça olur:

Deşt-i mihnetde diler çarhun tokuz kat cevşenin

Tîr-i âhum kurtulup olsa kemânumdan halâs (H 136^a, G. 258/3)

3.2.13. Felek- Sofra

Felek; hükümdarın övgüsünde şafak, güneş, melek gibi unsurların oluşturduğu bir sofrı olarak tasavvur edilir. Hükümdarın kuracağı meclisin büyüklüğü ve zenginliği anlatılırken felek; genişliği, yuvarlak şekli ile sofrı ile ilişkilendirilir:

Seher bezm itsen olur zevki ayş u nûş için hâzır

Felek sofrı melek sâkî şafak bâde güneş sâgar (H 33^a, K. 8/35)

3.2.14. Felek-Saat

Feleğin devretmesi ve zamanla ilgisi dolayısıyla saatle benzetmesi kurulur. Felek; çarkı dönen demir bir saat gibi insan ömrünün geçtiğini haber verir. Beyitte zikredilen felek kelimesi ile zaman anlamı kastedilir:

Bildürür evkât-ı ömrin herkesün devr-i felek

Âhenîn sâ'at gibi kim anda yir yir var çarh (H 106^b, G. 76/5)

3.2.15. Felek-Atlas

Yedi kat göğün her bir katına sırasıyla "Ay, Utarid, Zühre, Güneş, Merih, Müşteri, Zuhâl" olmak üzere bir seyyâre yerleştirilmiştir. Sekizinci ve dokuzuncu gökte seyyâre yoktur; sekiz feleği içine alan, onları çepeçevre saran bir kat olan dokuzuncu felekte hiçbir şey yoktur. İçinde hiçbir yıldız, işaret bulunmadığından bu kata atlas ismi verilmiş ve "çarh-ı atlas" ifadesi kullanılmıştır (Deniz, 1992: 15-16).

Övölenin kasrı için benzetme unsuru yapılan atlas; saf, parlak ve yüksek oluşuyla ele alınır. Ayrıca atlas kelimesiyle düz, desensiz, ipek bir kumaş olan atlas da kastedilir:

Benzetmek olur atlas-ı çarha seni olsa

Çak böyle musaffâ vü mücellâ eger atlas (H 53^a, K. 24/6)

3.2.16. Felek-Levha

Beyitlerde kurulan felek-levha ilgisi, güneş unsuruyla birlikte konu edilir. Güneş ışıklarının yansıdığı felek; düz ve parlak görünüşü ile üzerine altın renkli yazı yazılmış bir sayfaya benzer (K.18/47; K.26/18). Feleğin güneşin doğuşu sırasındaki rengi ve parlaklığı, bir levha üzerine altın kalemle yazılan beyti hatırlatır. Beyitte geçen "matla'" kelimesi ile aynı zamanda güneşin doğuşuna işaret edilir:

Eylemiş zerden devât u nûrdan kılmış kalem

Levh-i çarha yazdı bir matla' okur ezber güneş (H 56^a, K. 26/25)

3.2.17. Felek-Evrâk/Sahâyif

Dokuz katlı olarak ifade edilen feleğin her katı, yaprak olarak düşünölür (G.387/2). Güneş ışıklarıyla parlak bir görüntüye kavuşın felek, şairin altın kalemle şiir yazdığı sayfalara benzetilir:

Zer ile kılmağa bu nazmumı güneş tahrîr

Görindi sâf u mücellâ sahâyif-i eflâk (H 49^b, K. 21/2)

3.2.18. Felek-Âyîne

Feleğin aynaya benzetilmesi; aynanın parlaklığı, cisimleri yansıtması özelliği dolayısıyladır.

Feleği ayrılığın yüzünü gösteren bir ayna olarak telakki eden şair, feleğin insan talihine etki etmesi inancına işaret eder (Msm.2/2). Bir beyitte ise karanlığa bürünen felek, pas tutmuş bir aynaya benzetilir:

Felek âyîneye jeng-i şeb oldu

Gözi görmez olup zulmetle toldı (H 237^b, M. 11/5)

3.2.19. Felek-Kîse

Felek, içinde yıldızların gizlendiği bir hokkabaz kesesine benzer. Güneşin hokkabaz, yıldızların yumurta olarak hayal edildiği beyitte felek, hokkabazın yumurtaları sakladığı kese olarak tasavvur edilir:

Kîse-i çarh içre encüm beyzasın kıldı nihân

Devr içinde bir müşâ'bid dilbere benzer güneş (H 55^b, K. 26/6)

3.2.20. Felek-Çevgân, Felek-Top

Gûy u çevgân oyunu ilgisiyle zikredilen felek; yuvarlak oluşu ve dönmesiyle konu edilir. Güneşin bir topa teşbih edildiği beyitte felek, güneş topuna vuran çevgân olarak hayal edilir (G.142/5). Başka bir beyitte ise dönüşüyle çevgân oyunundaki topa benzetilen feleklerin, aşk emriyle döndüğü telakki edilir:

Cihân ten aşk o tende cevher-i cân

Felek tûp oldu hükm-i aşk çevgân (H 2^b, M. 6/1)

3.2.21. Felek-Fülk

Feleğin gemiyle ilgisi, dolaşması ve büyüklüğü dolayısıyladır. Karanlık içindeki felek, gece karanlığında dalgalara kapılan bir gemiye benzetilir (K.7/74). Denizde tersine dönmüş bir gemi tasavvuru yapılan bir beyitte felek, cıva renkli olarak ifade edilir. Ayrıca *felek* ve *fülk* kelimesi kök harflerinin aynı olması dolayısıyla benzerlik gösterir:

Cihân içre değil fülk-i felek simâb-gûn olmuş

Sipihrün çevresinde mün'akis oldu seher deryâ (H 41^b, K. 15/23)

3.2.22. Felek-Zen

Feleğin kadına teşbihi ise aldatıcılığı, vefasızlığı iledir. Sözünde durmayan felekten vefa beklenmeyeceği belirtilir. Beyitte zikredilen felekle kastedilen, dünyadır:

Zen-i gerdûna gönül virme sakın ey Ulvî

Görmedi mihr ü vefâ kimse bu dünyâdan bil (H 156^b, G. 356/7)

3.2.23. Felek-Zâl, Felek-Pîr, Felek-Pîrezen

Felek; çok eskiden yaratılışı ve kavisli şekli ile beli bükülmüş bir ihtiyar olarak düşünülür ve “kocakarı, ihtiyâr” anlamlarındaki “zâl, pîr, pîrezen” gibi kelimelerle ilgi içinde zikredilir. Bir beyitte felek, İran mitolojisinde doğuştan beyaz saçlı oluşuyla ihtiyarlığın sembolü olan Zâl ile ilgi içinde ele alınır. Güneş ışıklarının parlamaya başladığı bir şafak vakti tasavvurunda feleğin aldığı görünüm, kırmızı bir elbise içindeki bir ihtiyarı hatırlatır. Beyitte güneş-yüz, kirpik-ışık, şafak-elbise benzetmelerine başvurulur:

Zâl-ı gerdûna şafak câme-i sürh olmuşdur

Müjeler şa'şâ'adur mihr-i cihân rûy-ı sefid (H 108^a, G. 82/4)

Feleğin ay ve güneşle görüntüsü, gözlüklü bir ihtiyara teşbih edilir (G.138/3). Pîrezen feleğin âşğın yakasındaki tüyleri yolması, ona merhamet etmesi olarak ifade edilir. Ayrıca beyitte feleğin kar yağdırmasına işaret edilir:

Berf sanma yakanun mûy-ı sefidini yolar

Bu sipihr-i pîrezen rahm itdi bana ey nigâr (H 110^a, G. 94/3)

3.2.24. Felek-Ker (Sağır)

Bir savaş tasviri yapılan beyitte felek, savaş ortamındaki gürültülerle sağır olarak nitelendirilir.

Bütün seslerin felekte toplanması, yankı bulması dolayısıyla bu benzetmeye başvurulur:

Hücûm u hayl u rahş u darb-ı tîg top ile oldı

Kevâkib kûr ü gerdûn ker zemîn muztar zamân muğber (H 32^a, K. 8/19)

3.2.25. Felek-Merdüm-hâr

Bir beyitte ise felek, “merdüm-hâr” olarak nitelendirilir. Felek; huzursuzluk, ölüm vermesi yönü ile insan yiyen yamyama teşbih edilir. Ondan sakınmak gerektiği ifade edilir:

Bir misâfir-hânedür insâna bu köhne ribât

Çarh-ı merdüm-hârdan itmek gerekdür ihtiyât (H 86^a, Msm. 38/2)

3.2.26. Felek-Pâsbân

Gece bekçisi anlamındaki pâsbân, feleğin ayla görüntüsü itibariyle konu edilir. Ayın fener olarak tasavvurunda felek; gece vakti ay fenerini tutarak dolaşan bekçiye teşbih edilir:

Her gice subh olunca meh-i bedr ile felek

Fânûs ile gezer kapuru pâs-bân imiş (H 135^a, G. 253/3)

3.2.27. Felek-Cellat

Feleğin bir cellat olarak tasavvur edilmesi merhametsizliğiyledir. Cellatların işkence yöntemlerinden birine işaret edilen beyitte felekte beliren güneş, işkence için başa geçirilen tas olarak hayal edilir:

Örf idüp başına cellâd-ı felek geydürse tâs

Sanma şâhâ kapun içre girdüğünü der güneş (H 56^b, K. 26/27)

3.2.28. Felek-Gaddâr

Gaddarlık özelliği verilen felek, âşığın halini şikâyet etmek istediği yerdir (M.11/9). Güneşin felekte görünmemesi, feleğin gaddarlığını işaret eder (Msm.4/1). Güneş ışıklarıyla feleğin parlaklık bulup ısınması; gaddar bir insanın kalbinin yumuşaması, merhamet etmesi ile ilişkilendirilir:

Mihr-i lutfunla n’ola kalbüm olursa pür-nûr

Âfitâb ile bulur revnakı çarh-ı gaddâr (H 46^b, K. 18/39)

3.2.29. Felek-Nîl-fâm, Felek-Laciverdî

Felek, koyu mavi rengi dolayısıyla lâciverdî (K.26/20) ve nîl-fâm olarak nitelendirilir. Bu nitelendirme genellikle gündüz vaktini işaret eder. Beyitte ay, güneş gibi unsurlarıyla konu edilen feleğin; sabah vakti güneş ışıklarının etkisiyle lacivert renginde görüldüğü belirtilir:

Pençe-i hurşîde benzer çarh-ı nîl-fâmda

Subh-dem yudukça ol meh nâz ile her gâh elin (H 187^b, G. 498/4)

3.2.30. Felek-Gülzâr, Felek-Sebzezâr

Feleğin gül bahçesine benzetilmesi, güneşin ortaya çıkardığı manzara dolayısıyladır. Felek, bahar mevsimi yaşayıp hazana dönen bir gül bahçesine teşbih edilir:

Bahâristân-ı gülzâr-ı felek gâyet fenâ buldı

Güneş sanman hemân içinde bir berg-i hazân kalmış (H 134^b, G. 250/2)

Gökyüzünün yeşil rengine işaret edilen bir beyitte felek için çimenlik teşbihi yapılır:

Câme-i sebz ile ey serv-i ser-efrâz-ı cihân

Sebzezâr-ı feleği tutdı yetiş efgânım (H 162^b, G. 383/5)

3.2.31. Felek-İşret-geh

Felek; hilâlin kadeh, şafağın şarap olduğu işret yeri olarak düşünülür. Güneşin doğmadan önceki halini tasvir eden şair; feleği arz ettiği görünüm itibariyle eğlence meclisine benzetir:

Şeh-i aşkam felek işretgehümdür mâh-ı nev sâgar

Şafak bezmümde dökilmiş şarâb-ı lâle-gûnumdur (H 109^a, G. 88/3)

3.2.32. Felek-Micmere-gerdân

Övülenin lütfunu hoş kokulara teşbih eden şair, bu lütfun dağılmasını sağlayan feleği de eğlence meclisinin micmere-gerdânı olarak düşünür (K.24/14). Hükümdarın eğlence meclisinin övgüsünün yapıldığı bir beyitte felek; micmere-gerdân olup etrafa güzel kokular dağıtır. Beyitte geçen “gerdân” kelimesi hem buhurdan taşıyıcısının dolaşmasını hem de feleği işaret eder:

Bezm-i sûrunda olup micmere-gerdân gerdân
Cân meşâmın büridi râyiha-yı ûd u buhûr (H 44^b, K. 17/31)

3.2.33. Felek-Devlet

Devlet kelimesi, talih anlamıyla felekle benzerlik kurar. Âşık için sevgilinin ona merhamet edip ağlaması, talih çarkı olarak düşünülür:

Ağlasa za’fûm görüp ol çeşm-i âfet üstüme
Çarh-ı devletdür yağar bârân-ı rahmet üstüme (H 208^b, G. 596/1)

3.2.34. Felek-Güzellik (Hüsn)

Güzellik; güneşi, yıldızı olan bir gökyüzü olarak düşünülür. Felek; ay, güneş, yıldızlar gibi cisimlerin parlaklık, aydınlık özellikleriyle güzelliğe benzetilir:

Melâhat âleminde âsumân-ı hüsne ey meh-rû
Güneşin sen velî sâ’ir güzeller ser-te-ser kevkeb (H 98^b, G. 40/3)

3.2.35. Felek-Sîne

Âşığın sinesi; genişliği ve üzerine yaktığı iki yara ile güneş ve ayın bulunduğu feleğe benzetilir:

Yakdum sipihr-i sîneme şevkûnle iki dâğ
Anun yanında günü nedür yâ ayı ne (H 212^a, G. 614/4)

3.2.36. Felek-Kebûter

Felek; havada döne döne uçan bir güvercine teşbih edilir. “Çarh vurmak” ifadesi ile feleklerin güvercinlerin takla atması gibi döndüğüne işaret edilir:

Çarh urur aşkun hevâsıyla kebûter-vâr çarh
Zâr u ser-gerdânun olmuş ey kamer-ruhsâr çarh (H 106^b, G. 76/1)

3.2.37. Felek-At

Felek meydanı, hızlı hareket etmesi ile ata teşbih edilir. Feleğin süratle koşan bir at gibi döndüğüne işaret edilir:

Semend-i akl gibi çarh-meydân
Hümâ-yı fikr gibi arş-cevlân (H 2^a, M. 4/12)

3.2.38. Felek-Pîl

Felek; büyüklüğü, kudreti ile fil olarak tasavvur edilir. Hilâlin çengel, Samanyolu’nun kement olduğu beyitte felek; pehlivan tarafından bağlanan bir file teşbih edilir:

Pehlevân-ı dehr idüp pîl-i sipihri kayd-bend
Mâh-ı nevle keh-keşândan kıldı çengâl u kemend (H 108^a, G. 83/1)

3.2.39. Felek-Tâvûs

Felek ile ilgili yapılan tavus benzetmesi ise tüyleri hususuylandır. Felek; tüylerini ay, güneş ve yıldızların oluşturduğu bir tavusa benzetilir. Tavus kuşunun hem dolaşması hem de tüylerinin renkleri itibarıyla felek ile ilgi kurulduğu görülür:

Mihr ü meh encüm ile ana gül-i şeh-perdür
Kudretün gülşenine oldu felek bir tâvûs (H 35^a, K. 10/26)

Bir beyitte ise tâvûs, gökyüzünün mavi rengini ifade için “nîl-reng” tabiri ile kullanılır:

Cilve-ger tâvûs olupdur âsumân-ı Nîl-reng

Yir yir izhâr eyledi anda gül-i şehper güneş (H 55^b, K. 26/8)

4. SONUÇ

Klasik Türk şiirinin temel unsurlarından biri olan felek kavramı, Derzizâde Ulvî'nin şiirlerinde de benzer şekilde karşımıza çıkmaktadır. Beyitlerde genellikle yıldız, ay ve güneş gibi unsurları barındıran gökyüzü olarak kullanılan felek; hem çeşitli benzetmelerle hem de çeşitli inanışlarla konu edilmiştir. Kimi beyitlerde yüksekliği dolayısıyla sevgilinin veya övülenin yüceltilmesinde bir vasıta olmuş; kimi beyitlerde aksine dönüşünden kaynaklı zalim, döneke veya vefasız gibi sıfatlarla nitelendirilmiş; kimi beyitlerde ise insan talihine etkisi düşüncesi doğrultusunda kötülüklerin sebebi olarak ele alınmıştır. Yüksekliği, yuvarlaklığı, dönmesi gibi hususlarla ele alınan felek kavramı birçok unsurla ilişkilendirilerek mecaz, teşbih ve istiarelerde kullanılmıştır.

KAYNAKÇA

- Bursalı M. Tahir Efendi (1972). *Osmanlı Müellifleri*, (haz. F. Yavuz ve İ. Özen), C.2, İstanbul: Meral Yayınevi.
- Çetin, İ. (1993). *Derzizâde Ulvî Divanı: Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Divanının Tenkidli Metni*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Deniz, S. (1992). *16.yy. Bazı Dîvân Şâirlerinin Türkçe Dîvânlarında Kozmik Unsurlar (Bâkî, Fuzûlî, Hayâlî Beğ, Nev'î, Yahya Beğ)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniv. Türkiye Araştırmaları Enstitüsü.
- Erzurumlu İbrahim Hakkı, (t.y.). *Marifetnâme*, sadeleştiren: Abdullah Aydın, İstanbul: Akpınar Yayınları.
- İpekten, H. (1996). *Divan Edebiyatında Ebedî Muhitler*, İstanbul: MEB Yayınları.
- İsen, M. (1994). *Gelibolulu Alî, Kühnü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısım*, Ankara: AKM Yayınları.
- Kahraman, S. A., Dağlı, Y. (haz.) (2011). *Evlîya Çelebi Seyahatnamesi*, C. 2, İstanbul: YKY.
- Kılıç, F. (2010). *Âşık Çelebi, Meşâ'irü's-Şu'arâ*, C.3, İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü.
- Kurnaz, C. (1995). "Felek-Edebiyat" maddesi, *DİA*, C. 12, İstanbul: TDV Yayınları, s.306-307.
- Kuşoğlu, M. Z. (2006). *Resimli Ansiklopedik Kuyumculuk ve Maden Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Kutluk, İ. (1981). *Kınalı-zâde Hasan Çelebi, Tezkiretü's-Şuarâ*. Ankara: TTK Yayınları.
- Önge, Y. (1978). "Anadolu'nun İlk Dört Selçuklu Kumandanı ve Yaptırdığı Yapıların Özellikleri", *Vakıflar Dergisi*, S.12, Ankara, s. 132.
- Pala, İ. (1995). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Şentürk, A. A. (1994). "Osmanlı Edebiyatında Felekler, Seyyare ve Sâbiteler (Burçlar)", *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 90, Haziran, s. 131-180.
- Şentürk, A. A. (2009). *Osmanlı Şiir Antolojisi*, İstanbul: YKY.
- Tarlan, A. N. (1948). *Şiir Mecmualarında XVI ve XVII. Asır Dîvan Şiiri: Ulvî-Me'âlî-Nihânî-Feyzî-Kâtibî*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Ulvî, *Dîvân*, İstanbul Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Halet Efendi-Ek Bölümü, No:150.